

KERKELIJKE CONCURRENTIE VOOR DE GENTSE BENEDICTIJNENABDIJEN (ca. 1200-1500)

Deel 2. Nieuwe stedelijke kloosters

Marc Hanson

De mannelijke en vrouwelijke cisterciënzers en de norbertijnen, beschreven in deel 1, waren vooral concurrenten van Sint-Baafs en Sint-Pieters buiten Gent en op hun traditionele terreinen: domeinbezit, nieuwe ontginningen, inpolderingen, turfwinning, enz. In dit tweede deel wordt ingegaan op concurrenten van een heel ander type: de stedelijke kloosters. Die bezaten weinig of geen gronden, basis van rijkdom in de feodale samenleving. Mede daarom werden ze bedelorden en hun leden mendicanten genoemd. Wel kregen ze niet zelden belangrijke schenkingen, al of niet bij de intrede van novicen uit rijke families.

Naast talrijke andere kwamen vooral de franciscanen, dominicanen en augustijnen de oude Merovingische abdijen beconcurreren. Al deze kloosters ontwikkelden en kwamen tot bloei in een geheel nieuwe sociale context: de steden, sterk verschillend van de rurale feodale maatschappij in de vroege middeleeuwen, toen de benedictijnenabdijen gesticht werden. Nog in de dertiende eeuw hadden alle belangrijke bedelorden een klooster op een interessante plaats in het hart van de dichtbevolkte stad Gent. We overlopen ze hier zeer kort. Aan het einde van dit tweede deeltje worden in een nabeschouwing enkele algemene besluiten geformuleerd. In een epiloog zien we hoe een reactie op gang komt: de reformatie.

Franciscanen en dominicanen

Vanaf 1226-1227 (tweede vestiging) kregen de franciscanen, als orde erkend in 1215, als eersten een stuk grond voor hun klooster vlakbij de Ketelpoort en op de uitvalsweg naar Oudenaarde en Kortrijk (afb. 1). Ze vielen onder de Sint-Niklaasparochie. Met de steun van graaf Ferrand en gravin Johanna, en na akkoord van de abt van Sint-Baafs en de pastoors van Sint-Michiels, kon-

Afb. 1. Minderbroedersklooster in 1770, nu Oud Gerechtsgebouw op de Walmeere, nu Koophandelsplein (aquarel door Aug. Van den Eynde naar schilderij van Augustin Cnudde, De Zwarte Doos, Archief Gent, Atlas Goetghebuer). Links, naast de kerk, een 'gewad' (wad): veedrenkplaats met een paaltjesafsluiting bij de Leie om dieren te verhinderen te ver in het water te gaan of zwemmend te ontsnappen. Achterin: de Schipperskapel met torentje en een miniatuur (?) zeilschip bovenop de puntgevel aan de straat. Rechts de Kuipgaten, een zwaar gebouwde en hoge stuwbrug: als brug enkel bruikbaar voor voetgangers: het brugdek komt ter hoogte van het kloosterdak. Op de voorgrond midden: een stapel bakstenen en rechts enkele zware blokken natuursteen. De Recollettenlei fungeerde blijkbaar als klein haventje voor bouwmaterialen

den ook de dominicanen in 1228 een klooster oprichten vlakbij genoemde parochiekerk in Onderbergen in de wijk Overleie. Beide kloosterstichtingen behoren daarmee tot de eerste stichtingsgolf in de Nederlanden (1225-1250), toen er bijna uitsluitend franciscaanse en dominicaanse kloosters worden opgericht. Vanuit Zuid-Frankrijk en Noord-Italië kenden zij met pauselijke steun een snelle verspreiding in de steden over heel Europa.

De franciscanen vestigden zich voornamelijk in steden met een talrijke ambachtelijke bevolking zoals Gent. Ze leefden erg sober in de geest van hun stichter Franciscus van Assisi en noemden zich minderbroeders (*fratres minores*), misschien wel om zich uitdrukkelijk te onderscheiden van de 'heren' (*domini*) benedictijnen.

De dominicanen hadden een meer intellectueel profiel en leunden dicht bij de machthebbers aan. Hun naam ontleenden ze aan hun stichter Dominicus, maar volksetymologisch werd hij afgeleid van ‘Domini canes’: (waak)honden van de Heer, mede omwille van hun reputatie als ketterbestrijders (afb. 2). Oorspronkelijk werden ze o.a. in Gent ‘wittebroers’ genoemd, maar misschien vanwege hun intellectuele status en gezag lieten ze zich liever de benaming ‘predikheren’ welgevallen. Preken was hun specialiteit (afb. 3). Ze behoorden immers tot de ‘ordo praedicatorum’, afgekort o.p. De gravinnen Johanna en Margaretha stichtten in Vlaanderen niet minder dan vijf dominicanenkloosters.

Afb. 2. Druk bijgewoone preek in een katholieke kerk (naar Pieter Breughel de Oude, overgenomen uit Van Duyse, 1906). De gelovigen zitten hier op eenvoudige banken en zijn goed ingeduffeld tegen de kou. Het hier afgebeelde kerkinterieur is vermoedelijk geen dominicanenkerk: die waren, o.a. in Gent aan Onderbergen, éénbeukig om het volgen van de preek niet te belemmeren. Niemand kon wegdommelen achter een pilaar...

Afb. 3. Een hond bijt de hals over van een serpent (symbool van het kwade): uitbeelding van de strijd die de dominicanen (volksetymologisch Domini canes: honden van de Heer) leverden tegen de katharen (de 'zuiveren'): oorsprong van het woord ketter ... en van de dominicanen-orde zelf. Kraagsteen (begin 15de eeuw) in het lavatorium van het Gentse klooster in Onderbergen, destijds vermoedelijk beschilderd met felle kleuren (overgenomen uit Simons e.a., 1990).

Tal van andere geestelijke stichtingen

Concurrentie hoefden de oude abdijen veel minder te vrezen van de talrijke andere religieuze communauteiten die zich na 1250, nog tijdens de middeleeuwen, in of bij de stad vestigden: kartuizers (in Gent bekend als chartreusen), geschoeide en ongeschoeide karmelieten, hiëronymieten, de vooral vrouwelijke varianten van de penitenten (boetedoeners) en de begijnenbeweging: naast de bekende vrouwelijke begijnen ook bogarden, lollarden, schokkebroers- en zusters. Die werden minder gesteund door de hoge adel, waren veel armer en wedijverden niet met de benedictijnen. Daarbij voegden zich de vrouwelijke takken van iedere orde, en verder lekenbroeders en -zusters. Vooral het gebied Overleie, onderdeel van de Sint-Michielsparochie was goed bedeed (afb. 4).

Afb. 4. Deze schematische weergave van een stadsgedeelte met religieuze stichtingen geeft een idee van de dichtheid ervan binnen de stad: hier in de wijk die wellicht nog best Overleie kan genoemd worden (een in Gent niet gebruikte naam), maar die door een zeer actieve buurtgroep de naam Papegaaivijk opgespeld kreeg (uit: De Winter & Erauw, 2017). De locatie van het minderbroederklooster op de andere Leieoever werd eraan toegevoegd (3b). De lichtere kleuren duiden de oudere stichtingen aan, met als oudste: nr. 1 Sint-Michielskerk (ca. 1000) en nr. 2 Rijke Gasthuis (1146). In de dertiende eeuw: nr. 3a dominicanen, nr. 3b franciscanen, nr. 4 begijnhof Poortakker en nr. 5 bogaarden bij de Zandpoort. In de veertiende eeuw: nr. 6 begraafbroeders (schokkebroers, celledroeders, later alexianen), nr. 8 grauwezusters en nr. 9 zwarte zusters. In de vijftiende eeuw: nr. 10 zusters van Galilea, nr. 11 agneetklooster en nr. 12 priorij van Waarschoot.

Enkele voorbeelden. In 1269 vestigden de zakbroeders - penitenten zich vlakbij de Hooipoort. Hun klooster kende slechts een kort bestaan. Het overleefde de dertiende eeuw niet. Vóór of in 1282 kwamen de karmelieten aan te Gent. In 1287-1288 vestigden ze zich op grond van de Henegouwse abdij van Cambron, behorend tot de Sint-Michielsparochie. Zij kochten toen het land en het refugium (in dit geval geen toevluchtsoord) van die abdij in de Lange Steenstraat, waar ze hun klooster zouden uitbouwen. Hoewel van oorsprong een contemplatieve orde, waren ze in Europa vooral actief in de predicatie, het toedienen van de sacramenten en allerlei godsdienstoefeningen. De augustijnen ten slotte, vestigden zich in 1296 op de plaats waar hun klooster nu nog altijd gelegen is (afb. 5). Het behoorde eveneens tot de Sint-Michielsparochie, waarover Sint-Baafs het patronaatsrecht had. Daarom moesten de augustijnen

Afb. 5. Gentse augustijnenkerk (naar Arent van Wynendale vóór de afbraak in 1582; overgenomen uit Van Duyse, 1906). Tijdens het calvinistisch bewind (1578-1584) werden kerk en klooster nagenoeg volledig gesloopt. Vanaf 1606 werd met steun van de aartsbisschop en de stad Gent een nieuwe kerk gebouwd in laatgotische stijl.

bij het overlijden van een Baafse monnik een plechtige requiemmis voor hem zingen en andere bijbehorende kerkelijke diensten verrichten. De vestiging van deze orde in de Nederlanden na 1235 viel samen met hun overschakeling van hun oorspronkelijke eremietenideaal van leven in afzondering als kluizenaars, naar het apostolaat in de steden. Prediken, de sacramenten toedienen, het geloof verspreiden, onderricht geven hoorden daarbij. Studie en gebed bleven echter belangrijk.

Concurrentie

Waarom waren de in Gent sterk aanwezige bedelorden serieuze concurrenten van Sint-Baafs en Sint-Pieters? Waarom hebben ze de oude abdijen pijn gedaan? We zetten enkele belangrijke verklaringen op een rij.

De keuze van Franciscus en Dominicus betekende een radicale omvorming van het kloosterconcept: van het platteland naar de snelgroeïende steden, van naar binnen gekeerd, contemplatief en afgesloten naar een actieve betrokkenheid bij de samenleving. De mendicanten hadden bijgevolg een veel directer contact met alle lagen van de Gentse bevolking, die hen respecteerden. Bekende steenrijke families hadden zelfs een bijzondere band met één van de nieuwe kloosters, bijvoorbeeld de Borluuts met de augustijnen. Die lokale vermogenden waren bereid een deel van hun kapitaal aan de nieuwe kloosters te schenken. Zij verbonden het zielenheil van hun familie met het klooster dat ze begunstigde. De paters gedachten hen in hun gebeden, ze leidden hun begravenissen en voerden de diensten uit voor hun nagedachtenis. Maar ook minder goeie stadsbewoners steunden de bedelorden met eten, kleren en offergaven. Al die kleine en grote bijdragen gingen dus niet meer naar de twee gevestigde benedictijnenabdijen, die hun inkomsten zagen teruglopen.

Organisatie, activiteit en spiritualiteit

Het kloosterleven van de bedelorden, vooral van de franciscanen en dominicanen was gericht op de authentieke navolging van Christus' armoede en nederigheid, op het helpen van de zwakkeren in de stad. Hun kloosters en kerken zouden geen hoge torens noch indrukwekkende architecturale vormen krijgen. Hun inkomsten zouden ze niet halen uit uitgestrekt grondbezit en renten, maar uit meestal bescheiden aalmoezen. Ze namen de door de rijkdom en glorie van de oude abdijen besmette benamingen 'abdij' en 'abt' niet over en kozen voor het bescheidener 'klooster' (claustrum: afgesloten complex) en 'prior' (eerste in rang) of 'gardiaan' (bewaker, behoeder). Hun levenswijze maakte indruk op heel wat (arme) stedelingen, die het contrast zagen met Sint-

Baafs en Sint-Pieters. Broederschappen van leken die hun strenge levenswijze navolgden, zelfs tot in imitatie van hun kleding toe, zochten bij franciscanen en dominicanen geestelijke begeleiding om hun geloof te verdiepen. De keerzijde hiervan was de kerkelijke bevoogding van de stadsbewoners. De mendicanten waakten er militant over dat de gelovigen hun godsdienstige verplichtingen nakwamen.

Via hun pastorale activiteiten waren de paters van de bedelorden nauw betrokken bij de stedelijke samenleving. Zeer belangrijk in dit werk was hun prediking, gesteund op een degelijke, niet zelden universitaire opleiding. In de Sint-Baafs- en Sint-Pietersabdij stond men veel te lang huiverig tegenover universitaire studies. Juist omwille van de prediking was de beheersing van de volkstaal een essentiële vereiste voor de bedelbroeders, terwijl sommige benedictijnse abten en monniken onvoldoende kennis van het Middelnederlands hadden. Zo volgde de indeling van de custodie (groepering, bestuurlijke indeling) van de franciscanen de taalgrens, niet de politieke grenzen. In het begin van de veertiende eeuw maakte de augustijnenorde haar kloosters in Gent, Brugge en Ieper los uit de Franse provincie om ze te doen aansluiten bij de Keulse. Predikanten van de bedelorden werden zelfs geregeld gevraagd om te preken in de parochiekerk van het Sint-Baafsdorp. Ook in het toedienen van de sacramenten waren de bedelmonniken zeer actief. Dat zorgde niet alleen voor extra inkomsten, maar ook voor betwistingen met bv. Sint-Baafs, vooral betreffende de begrafenisrechten. Ook hier liep de abdij inkomsten mis.

Rome zelf erkende zonder meer het buitengewone belang van de bedelorden voor de Kerk. Door hun radicaal evangelisch optreden en hun geloofwaardigheid hebben zij, en niet de oude abdijen, de bevolking kunnen behouden voor het Roomse geloof. Voor het eerst hebben zij ook een verdieping van de geloofsbeleving teweeggebracht. Ze schonken immers meer aandacht aan prediking en naastenliefde dan aan eindeloze rituelen.

Voor de Gentenaars betekenden de stadskloosters een erkenning van hun eigenheid, zeker ook omdat de mendicanten de taal van het volk spraken en zich vestigden in de volkswijken. Daar konden ze dagelijks de naastenliefde beoefenen tegenover de vele armen en behoeftigen. Die erkenning leidde tot een groot vertrouwen in de bedelmonniken. Zo belastte het stadsbestuur de franciscanen met het bewaren van belangrijke charters in tijd van nood.

In de twee oude abdijen bleef de invloed van hoog adellijke geslachten, zeker ook die van de vorsten, sterk voelbaar. Jongere telgen die niet of nauwelijks konden delen in de erfenis moesten hun status zien op te houden door het

avontuur op te zoeken of te kiezen voor hoge kerkelijke ambten met daaraan verbonden, liefst zoveel mogelijk inkomsten. Dit leidde tot allerlei misbruiken en wantoestanden, die door heel wat hardwerkende burgers vooral mondeling, maar ook wel eens schriftelijk werden gehekeld. Zo bevat het welbekende Reinaertepos bijtende spot op het geestelijk/kerkelijk gezag, maar er valt geen onvertogen woord over de nieuwe kloosters.

Bij jonge (Gentse) mannen en vrouwen, die zich geroepen voelden tot de geestelijke staat of die er om andere redenen naar uitkeken, was de aantrekkingskracht van de nieuwe kloosters in de stad veel groter dan die van de twee oude abdijen. De spirituele bloedarmoede van Sint-Baafs en Sint-Pieters en hun gebrek aan morele autoriteit staken schril af tegen het religieus enthousiasme van de nieuwe instellingen. Zelfs nadat de bevlogenheid van de eerste decennia na de vestiging enigszins vervluchtigd was, stonden er telkens nieuwe bezielers op om de boodschap van de stichters met vuur uit te dragen. Het verbaast bijgevolg niet dat de kloosterbevolking snel aangroeide en dat er vanuit eerdere vestigingen snel nieuwe kwamen, die op hun beurt weer broeders uitzonden om elders kloosters te stichten. Zo stichtten de dominicanen van Gent al in 1234 een klooster in Brugge.

Geleerde en prominente ordeleden

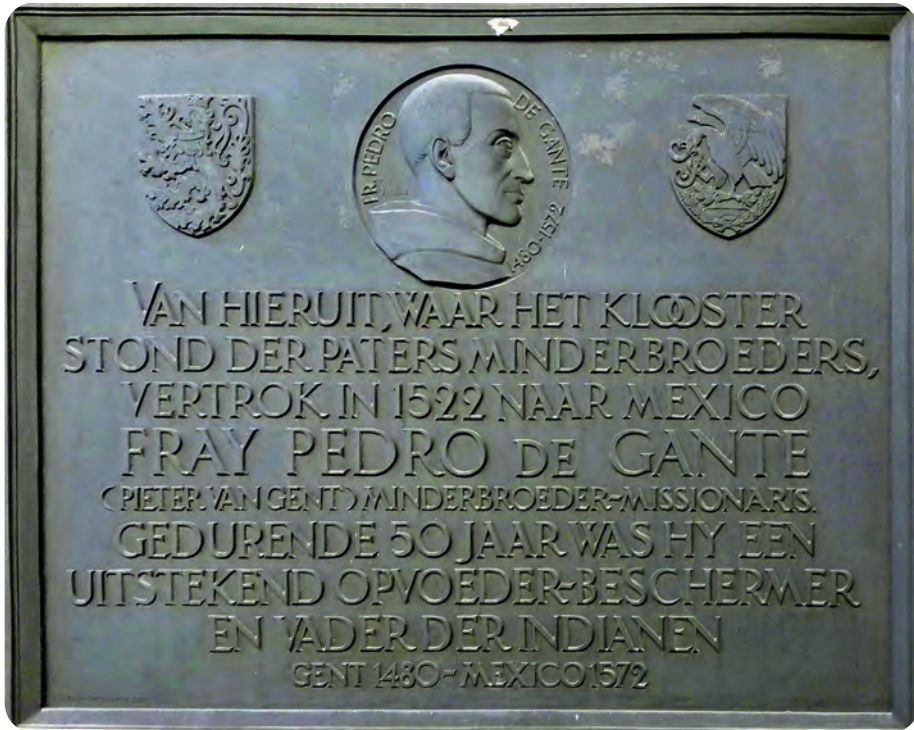
Voor de mendicantenkloosters gold normaal een minimum van twaalf broeders onder de leiding van een overste. In zijn baanbrekende studie over de bedelorden in Vlaanderen uit 1987 komt Walter Simons voor 1297 tot volgende aantallen in de Gentse kloosters: dominicanen (49), franciscanen (44), karmelieten (22), augustijnen (17) en zakbroeders (12). De kloosters telden binnen hun muren ook nog enkele lekenbroeders die meestal allerlei handenarbeid verrichtten. Vooral de Gentse franciscanen en dominicanen rekruteerden ook in belangrijke mate bij de stedelijke topklasse, vroeger de kweekvijver voor de oude abdijen. Deze vaststelling heeft ook te maken met de (dure) scholing die vereist was voor bepaalde functies als prior, lector, sacrista, novicenmeester, bibliothecaris enz. Ook bij de lagere sociale klassen rekruteerden de kloosters (veel) meer dan de benedictijnen. In haar laatste jaren telde de Sint-Baafsabdij doorlopend minder dan twintig monniken en ook in de tijd daarvoor kwam ze meestal niet verder dan die orde van grootte.

Vooral de (Gentse) dominicanen en franciscanen hebben zich onderscheiden als nieuwsgierige geleerden, adviseurs van vorsten en hoge kerkelijke gezagsdragers, bemiddelaars en zelfs ontdekkingsreizigers. Ook in deze hoedanigheden werden ze concurrenten van de benedictijnen. De Gentse franciscanen-

monnik Volker Borluut, een jongere zoon van de in 1286 overleden Gentse schepen Gerelm, trad duidelijk op de voorgrond door zijn eminente diplomatieke talenten. In 1278 verdedigde hij voor de pauselijke curie zijn klooster in een proces tegen de Sint-Pietersabdij. Vanaf 1286 stond hij aan het hoofd van de Vlaamse minderbroeders, en enkele jaren later werd hij regelmatig gesignaleerd in de grafelijke entourage. Daar trad hij op als biechtvader van de gravin en werden hem ook delicate politieke opdrachten toevertrouwd. In het Gentse klooster heerste een hoogstaand intellectueel klimaat. De Latijnse taalvaardigheid werd er ingeoefend door middel van handboeken die de minderbroeders zelf hadden samengesteld. Volker liet zich bij voorkeur in het Latijn aanspreken: Fulco. Een eeuw later, in december 1378, verzocht graaf Lodewijk van Male de vertegenwoordigers van de Vlaamse clerus om te onderzoeken wie de wettige paus was. Het valt op dat de twee belangrijke meerdaagse vergaderingen hierover niet plaatsvonden in één van de benedictijnenabdijen, maar in de refter van de Gentse dominicanen.

Voor de voorbereiding van hun preken en hun studiewerk beschikten de meeste Gentse bedelorden al gauw over een uitgebreide bibliotheek. Toen de augustijnenbroeders op 21 juni 1398 een inventaris van hun bibliotheek opmaakten, werden maar liefst 83 handschriften geteld. Daarnaast hadden sommige kloosterlingen nog eigen boeken. Boven een kloostergang langs de kant Onderbergen konden ook de dominicanen vanaf 1473 een bibliotheek bouwen dankzij de vrijgevigheid van de bibliotheek Margaretha van York, de derde echtgenote van de Bourgondische hertog Karel de Stoute. Zij legde de eerste steen. Tijdens de Beeldenstorm van 22-23 augustus 1566 werden de meeste leerboeken, samen met de liturgische, grotendeels vernield. In Gent kieperden de stormers het kostbare boekenbezit in de Leie.

In de zestiende eeuw vertrok de broeder Pedro de Gante vanuit het Gentse klooster van de minderbroeders naar de Azteken in Mexico. Een gedenksteen aan het oude Gerechtshof en een standbeeld op het Fratersplein herinneren daaraan (afb. 6 en 7). Verscheidene nieuwsgierige geleerden en ontdekkingsreizigers, dominicanen en franciscanen uit de Lage Landen, waren hem al veel eerder voorgegaan. De dominicaan Willem van Moerkerke (ca. 1215-1286) trok als missionaris naar de Griekssprekende landen en verwierf de titel van aartsbisschop van Korinthe. Hij behoorde tot de eerste ontdekkers, commentatoren en vertalers van teksten van Aristoteles. De franciscaan Willem van Rubroek ondernam nog voor Marco Polo in 1253 de lange tocht naar Mongolië en liet daarvan een reisverhaal na. Het getuigt van scherpe waarnemingsgeest en kritische ingesteldheid tegenover de traditionele bronnen uit de Oudheid.

Afb. 6. Pedro da Gante. Gedenkplaat aan het Oud Gerechtsgebouw (foto 2019). De tekst: 'Van hieruit, waar het klooster der minderbroeders stond, vertrok in 1522 naar Mexico fray (broeder) Pedro da Gante, Pieter van Gent, minderbroeder missionaris. Gedurende vijftig jaar was hij een uitstekend opvoeder en vader der indianen. Gent 1480 - Mexico City 1572'. In werkelijkheid werd hij in Idegem bij Geraardsbergen geboren.

Nabeschuwing

Vanaf de dertiende eeuw werkten de Vlaamse graven (vooral gravinnen), enkele edelen en sommige heel rijke Gentse families liever samen met de nieuwe, dynamische en innovatieve orden dan met de twee oude Gentse benedictijnenabdijen. Net toen die een financiële en spirituele dip doormaakten, waren cisterciënzers (M/V) en norbertijnen beschreven in deel 1 op vele traditionele terreinen van de 'zwarte monniken' (benedictijnen) actief. Op die manier waren zij, bewust of onbewust, direct of indirect, in een belangrijk deel van Vlaanderen concurrenten voor Sint-Baafs en Sint-Pieters op vlak van ontginning, inpolderingen, schapenteelt, turfwinning en parochiestichtingen. Verscheidene cisterciënzerabdijen (M/V) in Vlaanderen waren zelfs medepioniers in de productie, de verwerking en de export van baksteen en dakpannen.

Afb. 7. Pedro da Gante. Kopie op het Fratersplein van het standbeeld door het provinciebestuur van Oost-Vlaanderen in 1975 geschonken aan Mexico-City. Werk van beeldhouwer Albert De Smedt uit Sint-Niklaas en brongietterij Vindevogel, Zwijnaarde (foto 2019). De naam van het pleintje refereert naar de broeders van de ‘derde orde van Franciscus’ die daar in de middeleeuwen verbleven.

komst van de steden. Eenvoudig gesteld: het stijgend belang van handel en nijverheid ging samen met een relatieve stagnatie van de rurale samenleving waarin de in oorsprong Merovingische abdijen functioneerden. De heren (domini) benedictijnen bleven wel bestaan en ze dragen tot op heden de titel Dom (dominus). De nauwelijks minder feodale, maar wel beter georganiseerde cisterciënzers en norbertijnen hielden beter stand. De stedelijke kloosters van franciscanen, dominicanen en andere, namen echter religieus en intellectueel gezien het voortouw.

Epiloog

In de zestiende eeuw vond er een belangrijke verschuiving plaats in de relatie tussen de twee benedictijnenabdijen en de nieuwe orden in Gent. Van concurrenten werden ze nu vooral bondgenoten in de strijd tegen de Reformatie in

Op dit terrein waren beide oude Gentse abdijen slechts volgers. De bedelorden, onderwerp van dit tweede en laatste deel, waren vooral concurrenten in de stad zelf door hun nieuwe vormen van apostolaat, waardoor ze veel dichter bij het volk stonden. Op die manier wonnen ze het vertrouwen van verschillende bevolkingslagen van arm tot (zeer) rijk. Zo hebben ze de twee traditionele abdijen zeker pijn gedaan op vlak van rekrutering van novicen (ze kregen meer en betere instroom) en op financieel vlak. Een belangrijk deel van de kleine en grote giften vloeyde nu in de richting van de nieuwe Gentse (bedel)orden. Sint-Baafs en Sint-Pieters hebben dit goed gevoeld in hun portemonnee.

De relatieve neergang van deze in wezen feodale religieuze instellingen met heren en lijfeigenen viel samen met de op-

de Arteveldestad en in Vlaanderen. Dit bondgenootschap werd wellicht vergemakkelijkt omdat ook bij de cisterciënzers en de bedelmonniken de strenge navolging van Christus en de armoede ondertussen naar de achtergrond waren verschoven. Hun ruime kloosters en kerken, rijkelijk gedecoreerd met kostbare kunstwerken, getuigden nu van rijkdom in plaats van soberheid. Al sinds hun oprichting waren de kloosters vrijgesteld van (verbruiks)belastingen op bijvoorbeeld brood en bier, twee belangrijke bestanddelen van het volksvoedsel. Terecht, maar tevergeefs, kwamen de arme 'krijters' (in Gent 'cresers') in verscheidene steden hiertegen in opstand.

In plaats van de bedelbroeders op handen te dragen of te respecteren, keerde een deel van de stadsbevolking zich nu tegen hen. Sommigen wilden zich eindelijk bevrijden uit hun paternalistische religieuze keurslijf. Anderen sympathiseerden met diegenen die de moed hadden op te komen voor hun (nieuw) geloof en daarom door de bedelmonniken, vooral de dominicanen, werden gezocht, opgespoord en vervolgd. De aanhangers zelf van het nieuwe geloof zagen hen als onverdraagzame vervolgers, die zij vereenzelvigden met de oude Kerk en al haar wantoestanden en misbruiken. Veel van die frustraties hebben in de Beeldenstorm van 1566 en tijdens de Calvinistische Republiek een uitweg gevonden.

Met dank aan Luc Devriese voor zijn suggesties bij de eerste versie van deze bijdrage en aan Frederik Vanderstraeten voor zijn bewerking van de afbeeldingen.

Geraadpleegde literatuur

Zie ook de algemene werken in de lijst bij deel 1

Blockmans, W. (1987). *Een middeleeuwse vendetta. Gent 1300*, De Haan, Houten.

Blockmans, W. (2010). *Metropolen aan de Noordzee. De geschiedenis van Nederland, 1100-1600*, Bert Bakker, Amsterdam.

De Ridder, J. (1989). Pieter van Gent alias Pedro da Gante (1480?-1572). In: *Handelingen van de Maatschappij voor Oudheidkunde en Geschiedenis te Gent*, deel 39, p. 149-172.

De Winter, R., Erauw, K., 2017, *De Papegaaiwijk in Gent. Spiegel van 800 jaar religieus leven*, Gent, De Papegay vzw, pp. 260.

Grootaers, W. (red.) (1996). *Zeven eeuwen Augustijnen. Een kloostergemeenschap schrijft geschiedenis*, Snoeck-Ducaju, Gent.

Haemers, J. (2018). De opmerkelijke speech van Iwein van Aalst. In: *Wereldgeschiedenis van Vlaanderen*, Polis, Kalmthout, p. 89-94.

Melville, G. (2012). *Die Welt der Mittelalterlichen Klöster. Geschichte und Lebensformen*, C.H. Beck, München.

Simons, W. (1987). Stad en apostolaat. De vestiging van de bedelorden in het graafschap Vlaanderen (ca. 1225 – ca. 1350). In: *Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België*, Klasse der letteren, Brussel, jg. 49, nr. 121.

Simons, W., Bral, G.J., Caudron, J., Bockstaele, J. (1990). Het Pand. *Acht eeuwen geschiedenis van het oud dominicanenklooster te Gent*, Lannoo, Tielt, pp. 243.

Van Duyse, H. (1906). *Troubles religieux en Flandre et dans les Pays-Bas au XVIIème siècle*. Journal autographe de Marc Van Vaernewyck, N. Heins, Gent.

Maak reclame voor GT!

*Ghendtsche Tydinghen is veel te weinig bekend.
Zelfs mensen die zich bijzonder interesseren aan onze
stad weten dikwijls niet dat dit tijdschrift bestaat...
En nochtans: voor wie een woordje wil meepraten over
de Gentse geschiedenis is GT een absolute must.*

Mond tot mond reclame is de beste publiciteit!